

“ODİSEA’NIN DOĞUŞU” ÜZERİNE

Doç. Dr. Neriman ERATALAY*

Fransız yazınında zaman zaman eski çağlara ait yapıtlardan esinlenerek yeni yapıtlar yaratıldığı, hatta “Eskiler”in doğrudan doğruya taklit edildiği olmuştur. Yine pek çok yapıtın kökeninde mitolojiye ait verilerin bulunduğunu görürüz. Çağdaş Fransız yazarı Jean Giono da¹ çocukluğundan beri eski Yunan yazarlarının ve mitolojisinin etkisinde kalmış ve özellikle ilk dönemine ait yapıtlarında mitolojiye ait güçlerin yönettiği yaşam kesitlerini yaratmaya çaba göstermiştir. Bu tanrılar arasından Yunanlılarca da kabul edilen Pan’ın yaratıcı gücü diğer Provans bölgesi yazarları gibi Giono’yu da çekmiş, bereket, şarap ve sevinç tanrısı Dionizos da onun içinde bir özlem uyandırmıştır. Bu etkiler doğal olarak yazılarına, “İlk Şiirleri”ine² ve onları izleyen “Bir Helen’in ölümü eskizi”ne³ yansımıştır. Şiirlerinde eski çağların tanrıyla dolu bir Provans anlatılır böylece.

Homeros’a duyduğu ilgi de onu yeni bir Ülis yaratmaya yöneltmiştir. Yazın yaşamı boyunca deneme, öykü, roman ve tiyatro türünde çok sayıda yapıt vermiş bir yazarın ilk romanına nasıl başladığı ve Homeros’un Odisea’sını “Odisea’nın Doğuşu” adlı altında yeniden ele alıp Ülis’in kişiliğinde bir masalcı kişiyi nasıl yarattığını incelemek istedik.

İlk romanını yazma isteği nasıl belirmiş, neden böyle bir konu seçmiştir? Neden Ülis masallar anlatan bir kişidir, nasıl inandırıcı olabilmiştir? Jean Giono’nun bu romandan önce de yazma deneyimi vardır, ama bu kez bir romana başlayacak, büyük boyutları olan bir girişimde bulunacaktır, yazıp bozup, araştırıp, akıl danışıp, düzeltip yeniden yazacaktır. “Odisea’nın Doğuşu”nu bir yandan Ülis’in yurdundan uzak kaldığı yıllar boyunca başından geçenleri anlatmasıyla bir öykünün doğuşu olarak görebileceğimiz gibi öte yandan da Giono açısından, bir yapıtın doğuşu ve yazarın düş gücünün bir yapıta yansımış biçimi olarak

* Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi.

1. 1885-1970.

2. 1920’li yıllarda çıkan La Criée dergisinde yayınlamıştır.

3. 1915 yılında yazılmış kısa oyun. **Théâtre**, Paris, Gallimard. 1943. s. 350-361.

ele alabiliriz. Bizi, bu incelemede ilgilendiren, bu yolla kendisi de bir masalcı olan yazarın -bu onun bizce en çarpıcı özelliğidir- Ülis ile bir masalcıyı nasıl yarattığı ve Ülis'in anlattıklarından nasıl koskoca bir Odisea'nın doğduğudur. "Bu masal uydurucudan, kendi söylencesinin uydurucusunu yapar (Giono)"⁴ Homeros'un yazdıklarını çok genç yaşta okumuş ve daha sonra derinliğine incelemiş olması Giono'da şiirsel bir eğilimin doğmasına neden olmuştur. Çocukluk günlerini dile getirdiği kitabında⁵ "Kara adam" diye sözettiği bir yabancı kızkardeşine yardım ettiği için baba Giono'ya borçlu kalmış ve yazdığı bir mektupta borcunu kitaplarını vererek ödemek istediğini belirtmiştir. Adam birgün çıkar gelir ve hasat zamanı tarlada çalışır, küçük Jean da onunla birlikte dir ve elinde Kara Adam'ın verdiği kitaplar. "Oku" der ama adam, ara sıra da kendisi okur. İlyada'yı böylece olgun buğdaylar arasında, harman yığınları üzerinde okurlar. Adam okumayı da yazmaya da kendi kendine öğrenmiş. Çocuk onun okuyuşundan çok etkilenir, sesinin sanki içine işlediğini duyar. Odisea'ya olan ilgisi daha az değildir. Genç Giono artık yalnız okumak değil yazmak isteğini de duymaktadır. Odisea'nın doğuşu da bu isteğin sonucudur. Birinci Savaş'tan çıktıktan sonra Marsilya'da bir bankadaki işine dönen Giono'nun, hele bu bankanın bodrum katında hesap işleriyle uğraşan genç ozanın nasıl olup da Odisea gibi bir konu üzerinde çalışma isteğini doyduğu hep merak edilmiştir. Bu tür sorular kendisine de sorulmuştur. Kapalı bir yerde oturup gün boyu çalışan ve kendi deyimiyle "Kök salmanın zevkine varan"⁶ genç ozanın yine de geniş alanlara, hacimlere gereksinmesi vardır. Düş gücü ile yaratılan hacimlere. Giono yeniden yazmak için İliada'yı değil de Odisea'yı seçmiştir. İlkinde savaş vardır, ateş ve kan ile kızılık baskındır, ikincisi savaşın sonunu Ülis'in evine dönüş yolculuğunu anlatan barışçıl bir öyküyü sunar, gerçek bir savaşın henüz bittiği sırada Odisea daha dinlendiricidir. Renkler mavi ve yeşildir,⁷ rüzgar geniş hacimleri duyurur. Giono bu arayışı ifade etmek için seçtiği konuyu Homeros'tan yararlanarak işlemiştir. Bir usta olarak Homeros'ta kendine bir dayanak arar, yazarak yazarlık mesleğini öğrenmek durumundadır. Kitabında, çevreyi tanımlamak, kent isimleri vermek için eski yazarların kitaplarına başvurma gereğini duyar. "Bu kitaplar ve bu isimler benim için zırh yerine geçiyordu."⁸ Giono'nun Odisea'sı yavaş yavaş oluşan bir yapıttır.

4. Marguerite Mathilde Girard, **Jean Giono méditerranéen**. Paris, La Pensée Universelle, 1974, s. 88.

5. Giono, **Jean le Bleu**, Grasset, 1932.

6. Giono, **Voyage en Italie**. Paris, Gallimard, 1967, s. 7.

7. Eserleri kendisi de bu renklerle bitimlemiştir: Kara Öripid, mavi giysili Odisea ve kırmızı İlyada.

1923 yılına doğru yazdığı yayınlanmamış önsöz. Bütün romanları, cilt I, s. 842.

8. Robert Ricatte ile konuşma, 1969.

1925 yılında gelirine oranla önemli bir miktar ödeyerek üç ciltlik bir Odisea çevirisi ile üç çiltlik giriş kısmını satın alır. Bütün tasarılarını bir kenara bırakıp olanca çabasını Odisea ve Ülis'in öyküsü üzerinde yoğunlaştırır ve "yalancı Odiseus" biçimlenmeye başlar.

Giono'nun metninde en önemli özellik öyküler anlatan bir ozanın doğuşunu bize yaşatmasıdır. Kendinin de en çarpıcı özelliği budur, öyküler anlatmak, "gerçek" öyküler değil ama "olağanüstü bir gerçeklik" gibi bir özelliğe sahip olan öyküler.

Romanı kaleme almaya başlayınca güçlüklerle karşılaşan Jean Giono sık sık danıştığı, fikir sorduğu ressam dostu Lucien Jacques'a gönderdiği mektupta II. kısım için öngördüğü masalın anlatılması ve doğuşunu şöyle belirtir: "İtak'a doğru yola çıkan ve dağ yolunda bir handa duran Ülis, kendini bekleyen aile sahnesini düşünür ve orada ateşin başında çobanlara söylediği yalandan Odisea doğar. Yol boyunca, duraktan durağa herkesin ağzından, başkalarının bütün yalanlarıyla büyümüş yalanını duyar."⁹

Bir başka mektubunda ise kitabın basılacağını sanmadığını ama başladığı bu işi sonuna kadar götürme zevkini tatmak için bitirmek istediğini yazar. Birinci kısmı tam üç kez kaleme almıştır ama bir daha deneyecektir. Kendini konunun etkisinden kurtarmak amacıyla o arada başka öyküler yazmaya girişir. Öte yandan bu ilk romanını yazma süreci içinde, daha önce yazdığı yayınlanmış ya da yayınlanmamış öykülerinden öğeler alıp bunları bir araya getirdiğini görüyoruz. *Jeux ou la Nautarchie*, *Les Larmes de Byblis* böylece yararlandığı eserlerinden ikisi. Ayrıca, asıl metinden çıkarılmış ilk fırtına sahnesi için *Noyau d'abricot* adlı öyküden¹⁰ esinlenmiş olabilir.

Yaratma sürecinin bir özelliği de abartma, büyütme yöntemini kullanması. En küçük günlük bir olay daha büyütülmüş boyutlarla sunuluyor. Yazar, olabilecek gerçekler arasında seçim yapıyor; gerçeğin kendinden başka gerçekler. Odisea'yı yazarken gerekli malzemenin çevre ile ilgili olan kısmı, manzaralar, coğrafi görünüş, hatta küçük çiftlikler kendi yakın çevresinden alınmıştır. Denize gelince, ondan çok sık söz edildiğini söyleyemeyiz. Giono'nun romanında denizle ilgili betimlemeler, görüntüler gerçek Odisea'daki kadar büyük yer tutmaz. Buna karşın Ülis'in gezip dolaştığı her yerde aklında deniz vardır, herşey ona denizi anımsatır. Gözle görülen kara manzarasıdır ama düşsel manzara deniz manzarasıdır. Ormandan, tepeden, buluttan söz ederken dalgaları, köpükleri, adaları düşünür. Sığ bir havuzda yüzdürdüğü küçük gemilerle oynarken kendini gerçekten denizde sanır.

9. Giono, **Bütün Romanları**, Paris, Gallimard 1978, c. I, s. 819.

10. 1923 ya da 1924 yılında yazılıp 1929'da "Bifur"de yayınlanmıştır.

Çok titiz bir gözlemci olarak tanıdığımız Giono bu yapıtındaki kişileri canlandırırken halktan olanlar için (çoban, köylü, hizmetçiler gibi) kendi yakın çevresindeki insanlardan yararlanır. Zengin, vasıfsız ama saygınlığı olan kişiler için de belirli birer modeli olduğu söylenemez, Ülis ve Archias dışında. Ülis Homeros'un eserinde de baş kişi ve yazarın onu yeniden yarattığını biliyoruz. Ülis orta sınıftan bir kişi, kendini düşünür, yurduna dönebilmek için arkadaşı Archias'ı terkeder, onu kendisine dönüş yolculuğunu sağlayacak bir gemiciye teslim eder. Döndüğünde, evinin civarında dolaşırken eskiden beslediği saksaganını görür, kuşun kendisini tanıdığı anlaşılmasın diye onu öldürür. Kendi evinin bahçesinde, öldü şanıldığından, anısına bir anıt dikilmiştir, tahta üzerine da Ülis'e yakıştırılan cömertlik, cesaret, bilgelik, gibi özellikleri yazılmıştır.¹¹ Bunlar Ülis'de olmayan özelliklerdir. Ama Ülis diğerlerinden farklı bir kişidir, onda yaratma gücü vardır ve bunu büyük bir incelik yapar. Archias'ın kişiliği ise Giono'nun yaşadığı yer olan Manosque yakınında rastladığı kaçak bir delinin kişiliğini anımsatıyor. Archias'ın bu özelliği yapıtın kurgusu içinde ona belirli bir görev yükler. Çünkü Giono'nun yarattığı evrende bir takım doğüstü güçlerin, tanrıların varlığının duyulması gerekir. Bu masalsi havayı vermek ve bu görünmez tanrıların gücünü duyurmak için Archias gibi bir kişiye gereksinmesi vardır. O, bu ilişkiyi, yani tanrılar ve insanlar arasındaki ilişkiyi sağlamakla görevlidir.

Olaylar zinciri gerçek olanla uydurma, düşsel olanın birbirine eklenmesi biçiminde gelişir. Söylence, gerçek olandan, yani Ülis'in kaybolması olayından başlar, kendi anlattıkları ile genişler, bu anlatılanlar başkaları tarafından yayılır, yayılan bu söylence onun davranışlarını, söyleyeceği yeni yalanları ve davranışlarının yeni yorumlarını etkiler. Böylece yalan verimli bir hale gelir. Burada söz konusu olan aldatmak için, kötülük yapmak için söylenen yalan değil, yaratıcılığa yönelten bir yalandır. Yazarın *Les Ames fortes*,¹² *Les Grands chemins*,¹³ ve *Que Ma joie demeure*¹⁴ adlı yapıtlarında da çok etkili bir biçimde bu yöntemi kullanmış olduğunu görüyoruz.

Ülis'in serüveninin nasıl gelişip sonuçlandığını doğrudan doğruya metin üzerinde yaptığımız incelemelerden göreceğiz, ancak kitabın yazılma ve basılma serüveni, yani okuyucunun eline ulaşıncaya kadar geçen uzun ve zorlu mücadele de çok ilginç. Giono'nun yayınevlerine gönderdiği kopyeler geri çevrilir, kitabı basmak istemezler. Ancak *Col-*

11. Giono, a.g.e., s. 82.

12. Paris, Gallimard, 1949 ve 1958.

13. Paris, Gallimard, 1971.

14. Paris, Grasset, 1973.

*line*¹⁵ ve *Un de Baumugnes*¹⁶ adlı kitapları basılıp beğeni kazandıktan sonradır ki yayınevleri *Odisea'nın Doğuşu*'nu basmak için harekete geçerler. Kitabın basımı böylece 1930 yılında gerçekleşir. Daha sonra, *Que Ma joie demeure* basılıp çok beğenilince de ikinci baskısı yapılır. Bu ilk yapıtın, *Colline* gibi doğa güçleri ile insan ilişkilerini sergileyen çok sade bir romandan, *Un de Baumugnes* gibi acı ama iyi biten bir aşk öyküsünden sonra ilgi uyandırması, *Que Ma joie demeure* gibi karmaşık ama mutluluk arayışını simgeleyen bir romandan sonra daha çok beğenilmesi, yazarın da kabul ettiği zayıf yanlarına karşın, şiirsel yapısıyla zamana karşı dayanabilmesinin bir kanıtı olmak gerekir. 1930 yılında, kitabın özgün baskısına yazdığı önsözde Giono, kitabın acemice olduğunu, ama yarattığı bu ilk yapıtı değiştirmek istemediğini belirtir.¹⁷ Daha sonraki yıllarda kitap yeni baskılar yapmıştır. Bunlar için yazdığı yeni önsözlerde kitabın yazıldığı günlerdeki koşullar, yazarken duyduğu coşku ve heyecan hala hafızasında tazeliğini korumaktadır. 1937 yılı sonu ile 1938 yılı başında yazdığı satırlar,¹⁸ okuyucuyu yine o bodrum kattaki bankaya, çalışmak zorunda olduğu o kapalı yere götürür. Oturduğu ev de gün boyunca çalıştığı yerden daha içacı bir yer değildir. Bu küçük ev, güneşin ancak sabahın erken saatinde yalayıp geçtiği, yazarın kitap rafıyla karşı karşıya çalıştığı yine kapalı, yine dar bir ortamdır. Ama bütün bunlara rağmen o, içinde hapsedilmiş olanın kaçmaya hazırlanlandığını duyduğunu söyler. Sonunda bu kaçış gerçekleşir. Başarmıştır. Yazar kalemi eline alıp da masasına oturduğu andan itibaren olanları şöyle anlatıyor: "Kilitler düşüyor, gardiyanlar ölüyor, kapılar açılıyor, nöbetçiler beni selamlıyor, yol uzanıyor, adımlarım zeytin bahçelerinin özgürlüğüne daldıkça kent gerilerde kalıyor, söylenece, zaman, coğrafya ve tarih benim hizmetkarım oluyordu."¹⁹ Böylece Ülis'in denize açılması gibi Giono'nun düş gücü de bu sınırsız evrene yelken acıyor.

Romanın başında Ülis'in yıllar önce sefere çıkıp yurduna dönemediğini ve Cythère'de Circé'nin yanında olduğunu öğreniriz. Daha orada iken çevresindekilere masallar anlattığını görürüz.²⁰ Yurduna geldiği zaman yollarda yürümek ona "acı bir nefret" duygusu verir, üzerinde uçtuğu dalgalardan uzakta kendini daha korkak, küçülmüş hissederek. Buraya gelmek için çaba göstermesine Ménélas'ın karısı hakkında söyledikleri neden olur, söylenenleri kendi "yalancı düş gücü" daha da güzelleştirir. Ama duyduğuna inanmak da istemez. "Ménélas'ı ciddiye

15. Paris, Grasset, 1929.

16. Paris, Grasset, 1929.

17. Giono, *Bütün Romanları*, s. 844.

18. Giono, *a.g.e.*, s. 845.

19. Giono, *a.g.e.*, s. 845.

20. Giono, *a.g.e.*, s. 5.

almakla aptallık ettim. Hiç akıllıca konuştuğu olmuş mudur? Pénélope'umu yalnız ve cesur bulacağım..."²¹ Ama bundan emin olamaz, aklına hep genç ve yakışıklı Antinoüs gelir. Eski güzel günlerini, ayrılışlarını düşünür ve ondan bu ayrılığın yirmi yıl sürdüğünü öğreniriz.²² Daha ilerki sayfalarda ise²³ Ülis kendini bir başkası gibi gösterip çevresindekilere Ülis'i gördüğünü söylediği zaman ona inanmazlar. O gittiğinden beri "elma ağaçlarının on kez çiçek açtığını söylerler."²⁴ ve iyi bir rüzgarla on günde gelinecek yoldan Ülis'in nasıl olup da on yılda döndüğünü sorarlar. Rastladığı bu kişiler de Pénélope ile ilgili sözler söylerler ve bu söylentiler onun kişiliğini saklamasına neden olur. Ve o anda Ülis'in kendisinden duymuş gibi masalını anlatmaya, diğer bir deyişle yalanını söylemeye başlar. İnanıncı olmak, sorulara mantıklı yanıtlar vermek zorundadır. Her yerde tanrıların olduğunu ve ne çeşit belirtiler gösterdiklerini anlatır. Ülis de bir "düşman tanrıya" rastlamış ve yolundan alıkonmuş olabilir. Dinleyenleri etkileme başlamıştır bile: "Ülis'in sesi uzun süre duvarlarda çınladı."²⁵ Dinleyiciler arasında bulunan bir gezgin gitaracı duyduklarından çok etkilenmiş ve yola çıkarken aynı sözleri bir şarkı gibi mırıldanmaya başlamıştır bile. Ülis de yola çıkar, akşam, o zamana kadar söylemediği kadar büyük yalanlar söylediğini farkeder, düşündükçe de yalanının esiri olduğunu hisseder. Yolunu kaybedince bunun bir oç alma olduğunu düşünüp, korkuya kapılır. O sırada gitaracı Mégalopolis'e varmıştır.

Sonunda ulaştığı Mégalopolis'te onu sokakta şarkıcıları dinlemeye götürürler. Ülis'in türküsü söylenmektedir. Ülis rahatsızdır, adını duyunca birden irkilir: "Handa benim anlattığım." diye geçirir aklından ve "yalanı dimdik karşısındadır."²⁶ Bu türkünün bir zengin davetinde aynı gitaracı tarafından söylendiğini ve herkesi çok etkilediğini öğrenir; adam hemen oradan ayrılmış ama başka ozanlar biraraya gelip dizeleri oluşturmuşlardır, halka sunulan da budur. Yoluna devam eder. Kent çıkışında top oynayan genç kızlardan da duyar Ülis'in türküsünü. Aynı şeylerle karşılaşmamak için kasabaların dışından geçer, sonunda denize ulaşır.

İkinci bölümde Pénélope ile karşılaşırız, türküyü o da dinlemiştir. Öldüğüne inandığı Ülis sağ olabilir mi, ya kendisi, yirmi yıl sonra hala güzel mi acaba? Yanında çalışan domuz çobanı ona Ülis'in geldiğini haber verir, bu yaşlı adam mutlaka odur. Pénélope düşünür, "Ya bili-

21. Giono, **a.g.e.**, s. 21.

22. Giono, **a.g.e.**, s. 22.

23. Giono, **a.g.e.**, s. 30.

24. Giono, **a.g.e.**, s. 30.

25. Giono, **a.g.e.**, s. 34.

26. Giono, **a.g.e.**, s. 50.

yorsa?” Antinoüs’e haber vermeli, Ülis’i ağır başlı bir kadın gibi karşılamalıdır. Hizmetçisi Kalidassa -o da Antinoüs’ü sever- ile genç adama haber yollar. Öte yanda Télémaque, babasıyla karşılaşmış konuşmuştur. Genç adama kavgaya istemediğini söylemiştir. Yardım önerisi geri çevrilen Télémaque denize açılır. Yolda keyifli ama endişelidir. “Kavgasız herşeyi geri alabileceğini sanıyorsa”²⁷ diye düşünür. Ülis evine uzaktan bakmakla yetinir, çok heyecanlıdır, göz yaşlarını tutamaz, Pénélope ve Antinoüs çare ararlar; türküde anlatılan güçlü, dev gibi tepegözü yenen Ülis ürkütücüdür. “Ya biliyorsa?” sorusunu kafalarından silip atamazlar. Ülis sonunda Pénélope’un karşısına çıkar, eski püskü giysiler içinde, karnını doyurmak isteyen bir dilenci olarak. Karısı onun Ülis olabileceğini düşünür, kendini tanıtmamasını bekler ama boşuna. Ülis ise handa söylediği yalandan pişmanlık duyar, o yalan olmasaydı! Dilenci kılığında sofraya kabul edilen Ülis hiç de anlatıldığı gibi güçlü görünmez, sefil giysilerin içinden “zayıf, yassı”²⁸ kolu görünür. Ama bu görünüş tanrıların hazırladığı bir büyüün eseri olabilir. O akşam yemekte bir de domuz tüccarı vardır. Ülis’i görmeğe geldiğini söyler, o da türküyü gitarıcıdan dinlemiştir. Gitarıcı ona öyküyü kendisine Ülis’in anlattığını iddia etmiştir, onun gözünde Ülis “tanrıçalarla alışverişinden sonra kumla ovulmuş kazan gibi parlamıştır.” Yalanın bu hale dönüşmesi Ülis’in hoşuna gitmeğe başlar. Ülis’in gücü ve yaptıkları üzerinde tartışılır. Disk atmada onun üstüne kimse olmadığını, en ağır diski kimsenin ondan uzağa atamayacağını söyleyen tüccar Antinoüs’ün tepkisiyle karşılaşır. Genç atlet onun böyle birşey yapamayacağını söyler. Bu kez, Ülis yerinden fırlar, bu kadar güzel bir yalana inanılmaması sabrını taşırıştır. “Ben de size yaptığını söylüyorum!” der.²⁹ Antinoüs korkuya kapılır, karşısındaki adamın kolları irileşmiş gibidir. Ülis de kavgaya istekli değildir, satıcı onu ister, dengesini kaybeden Ülis’in yumruğu Antinoüs’ün çenesine iner, paniğe kapılan atlet koşmağa başlar. Karanlıkta engellerle karşılaşır, umudunu yitirir, sonra hızı sayesinde kurtulacağına inanır. Kıyıya inip denize açılacaktır, kendi kendine “tanrılardan daha güçlüyüm”³⁰ diye tekrarlar. Uzun bir sıçrayış daha yapar ama uçurumun kenarına gelmiştir, kayalar ve ağaçlarla aşağıya yuvarlanır. Bu genç atletin sonudur. Söylencenin yayılmasıyla oluşan olağanüstü Ülis kişiliği bir yandan genç adamı korkuya iterken, öte yandan hiç de o kadar güçlü olmayan Ülis’i kendinden bekleneni yapmağa zorlamıştır. Eve döner, artık kimliği ortaya çıkmıştır.

27. Giono, **a.g.e.**, s. 64.

28. Giono, **a.g.e.**, s. 86.

29. Giono, **a.g.e.**, s. 91.

30. Giono, **a.g.e.**, s. 95-96.

Sabahın erken saatinde Pénélope'un hizmetçisi ve suç ortağı olan Kalidassa kendini bir ağaca asmış olarak bulunur. Haber çiftliğe gelen küçük çamaşırcı kız tarafından kente iletilir. "Ülis döndü, Kalidassa öldü"³¹. Bu haber üzerine hemen kalabalık toplanır, büyür, yol kavşağına iner ve orada "Bir kar topu gibi"³² dağılır; dağılanların görevi haberi kentin aşağı kısımlarına yaymaktır. O taraftan kıyıya gelen balık satıcısı kadın bu haberi verdiği anda Antinoüs'ün cesedi de bulunup getirilmiştir. Akşamki olaya tanık olan tüccar gördüklerini anlatırken oradakiler iki ölüm haberini de almış olurlar. Denizden olay yerine gidenler uçurumun yukarısında büyük bir ayak izi gördüklerini söylerler ve bundan bir tanrının Ülis'e yardım ettiği sonucuna varırlar. Korku bütün kenti sarmıştır. Ülis'de tanrılara ait bir güç olduğu kanısı yayılmaya başlar. Uzun zamandır kurumuş görünen bir kaynağın yeniden akmağa başlaması da bunun bir belirtisidir. Gerçekte kanalları tıkanıp suyunu başka yere akıtan kaynağın çıkış yolları bir çoban tarafından temizlenip açılmıştır. Ülis'in çevresindeki insanların kendisine karşı duydukları korkuyu yenmesi zaman alır, sonunda kimse onu görünce korkup kaçmaz. O çevresine iyiliği dokunan biridir.

Ülis'in yaşamı yavaş yavaş eski düzenine kavuşur, çiftliğini, evini inceden inceye gözden geçirip çekip çevirmeye koyulur. Bu aşamada yalanından duyduğu pişmanlık yerini bilinçli bir mutluluğa bırakır. Düşünceleri onu şu sonuca götürür: "Yalanının gücünü tanıyordu. Ondan kendisini boş korkularla yaralayarak, acemice yararlanmıştı. Bundan böyle onu bilinçli olarak kullanmayı düşünüyordu."³³

Bu denemeyi Joesse'in hanında yapar. Düş ürünü öykülerini dinleyen denizcilerin kulağında Ülis'in sesi çınlamakta ve o ay yükselirken anlatmaya devam etmektedir. Ülis'in anlattıklarını geceleri bir araya toplanan insanlar tekrarlar, çocuklar oyun oynarken oklarıyla tepegöz yerine heybelere nişan alırlar. Daha uzak bir yerde zeytin hasadı zamanı eskiden olduğu gibi şarkı söylemek yerine çiftçi'nin tuttuğu bir ozanın dinlendiği ve ozan Ülis'in serüvenlerini anlatırken zeytin toplayan kızların daha iyi çalıştığı anlatılır. Ünü bu kadar yayılan Ülis için yazar "tarlaların ortasında çiçek açmış bir badem ağacı gibidir."³⁴ der.

Ülis'in sakin yaşamını değiştiren olay oğlu Télémaque'm dönüşüdür. Gemisi batan genç esir düşmüş ölümden kurtulmuş ama korsanların elinde zor durumda kalmıştır. Korsanlar onu, boğulmuş bir adam süsü vererek denize atıp, yanıltıkları gemileri yağmalarlar. Ülkesinin

31. Giono, **a.g.e.**, s. 102.

32. Giono, **a.g.e.**, s. 103.

33. Giono, **a.g.e.**, s. 109.

34. Giono, **a.g.e.**, s. 110.

kıyılarına yaklaştıkları bir gün Télémaque kaçmayı dener, ok yağmuru altına yüzer, kıyıda avcılardan yardım görerek kurtulur. Başından korkunç olaylar geçmiştir. Babasına karşı duyduğu öfke büyüktür. Yaşadığı “gerçek”leri bağıra çağıra anlatır, ancak dinleyenler onunla alay ederler. Onun anlattığı gerçekler babasının anlattığı yalanlar gibi ilgi görmez. Burada gerçekle yalanın çatışması söz konusudur. Bir filozof ona gerçeğin ne olduğunu bilip bilmediğini sorar ve bunun herkese göre değişebileceğini anlatmaya çalışır, sandalyesini Ülis’e doğru çevirerek der ki: “Bu gençlerin (...) güzel bir düşgücü var (...). Gerçek kokan birşeyler duymak istiyorum. Bana serüvenlerinizden birini anlatmak inceliğini gösterir misiniz?”³⁵ Ülis sahip olduğu şeyleri yeniden elde etmekten gurur duyar, yalanını artık güzel bulur. Ama oğlunun uzlaşmaz tutumu Ülis’i üzer. Onu evden uzaklaştırmayı düşünür; uzakça bir yerde başka toprakları vardır, biraz özveride bulunsa? Télémaque sakinleşince konuşmalıdır onunla.

Boş zamanlarını gözden uzak bir yerde büyük, sığ bir havuzun kenarında geçirir. Ağaçtan yaptığı küçük gemileri yüzdürür, sanki onlarla denize açılır ve yeniden yalanını yaşar; yeni öyküler anlatmaya hazırdır: “Ve Tepegöz çok daha büyük bir kayayı yakaladı bile. Kayayı döndürüyor ve bütün gücüyle atıyor...”³⁶ Havuzda yüzdürdüğü gemi en tehlikeli yerlerden geçerek tam hareket ettiği noktaya dönmüştür. O sırada birinin türkü söylediğini duyar. Bu vahşi türküyü söyleyen Télémaque’tur. Kararlı ve ciddi, meşe ağacından yaptığı bir av aletinin ucunu sivriltmekle meşguldür.

Böylece Télémaque’ın da kendisinin Ülis’in yeniden yarattığı sakin çevrenin havasına terk ettiğini ve günlük uğraşlarına döndüğünü görüyoruz. Ülis’in düş gücünün yeni ürünler vermesine hiçbir engel kalmamıştır artık.

Giono’nun Homeros’un yapıtının konusunu ele alıp yeniden, serbestçe, sanki bir şiir gibi yazdığı bu ilk yapıtı öyküler anlatan bir masalcıyı yaratma çabasının ürünüdür. Bu kişinin abartmaya, hatta yalan söylemeye hakkı vardır. Onu dinleyenlerin gözünün önünde zayıf, çelimsiz haliyle dururken anlattıklarıyla büyür, güçlenir. Pek çok yazarın vermeye çalıştığı gerçek ya da gerçeğe benzerlik Giono için bir amaç değildir. Tersine, onun, gerçek olmayan öykülerin iyi sunulursa ne kadar ilgi çekeceğini gösterme yolunu seçtiğini görüyoruz. Yazarın bir derginin isteği üzerine, “tanıdığım en olağanüstü insan” konusunda yazdığı “Elzéar Bouffier’inin yaşamı” adlı öykü çok büyük ilgi görmüş ve okuyucular,

35. Giono, *a.g.e.*, s. 116.

36. Giono, *a.g.e.*, s. 120.

dolaştığı yerlerde sayısız ağaç fidanı dikip büyük ormanlar yetiştiren bu adamın yaşadığı yeri görmek istemişlerdir, ama böyle biri hiç yaşamamıştır. Daha sonra yazdığı “*Les Ames fortes*” adlı romanında ise Giono bir olaylar dizisini peş peşe iki ayrı kişiye anlattırmıştır. Aynı olayları değişik biçimlerde anlatanlardan biri, olayları yaşamış olan kadın, diğeri de olan bitene tanık olmuş bir başka kadındır. Okuyucunun kafasında şu soru belirir: Anlatılanların hangisi doğru, hangisi yalan?

Giono'nun yapıtlarından kendi kişiliğine geçerse, günlük yaşamında da zararsız yalanlara başvurmaktan geri durmadığını gözleyebiliriz. Kendisini yakından tanıyan Pierre Citron bir yazısında Giono'nun çıkar gözetmeyen yalanlarından örnekler verir.³⁷ P. Citron yaşamı ile yapıtı içiçe bir yaratıcının başka türlü davranamayacağını vurgular.

Bu ilk roman denemesinde yazar baştan sona kadar bakış açısını değiştirmeden anlatıcı olarak üçüncü bir kişi kullanmıştır. Tarafsız olma kaygısı gütmemiş, yorumlar yapmıştır. Anlatıcı kişilerin bilincinden geçen ve sözle ifade edilmemiş düşünceleri aktarmıştır. Daha sonra başarıyla kullanacağı eşzamanlılık tekniğini de bir iki kez denemekten geri kalmamıştır. “Odisea'nın Doğuşu” kanımızca Jean Giono'nun da yazar olarak doğuşudur.

37. Pierre Citron, **Notes sur “Les Mensonges de Jean Giono”** Bulletin No: 5, s. 35-38.